

Metin Çulhaoğlu

16 Ekim 1947 yılında Balıkesir’de doğdu. Balıkesir’de başladığı lise öğrenimini 1964 yılında AFS bursuyla gittiği ABD’de tamamladı. 1965’te Türkiye’ye dönüp ODTÜ Ekonomi-İstatistik Bölümü’ne kaydoldu. Üniversite yıllarında sosyalist harekete dahil olan Çulhaoğlu Sosyalist Fikir Kulübü’ne katıldı ve kısa süre sonra da ODTÜ SFK Yönetim Kurulu’na seçildi. 1968 yılında Türkiye İşçi Partisi üyesi oldu. 1970 yılındaki mezuniyetinin ardından çeşitli işlerde çalıştıktan sonra Ankara Zafer Çarşısı’ndaki Sergi Kitabevi’nde kitapçılık yaptı. 12 Mart’ta kapatılan Türkiye İşçi Partisi’nin 1975’te yeniden kurulmasıyla önce TİP Çankaya İlçe Başkanlığı görevini üstlendi, sonra da partinin yayın organı olan *Yürüyüş* dergisinde görev aldı. TİP Ankara İl Yönetim Kurulu ve Merkez Bilim Kurulu üyeliği görevlerinde de yer alan Çulhaoğlu, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü olarak görev yaptığı sürede *Yürüyüş*’te yayınlanan bir şiir gerekçe gösterilerek 1 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1979’da *Sosyalist İktidar* dergisinin Genel Yayın Yönetmeni oldu ve 12 Eylül’e kadar bu dergiyi yayınladı. 1983 yılında Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi’nin verdiği 7,5 yıl ağır hapis cezası nedeniyle hapse girdi. *Tarih Türkiye Sosyalizm: Bir Mirasın Güncelliği* adlı ilk kitabını hapishane yıllarında yazdı. İnfaz kanunundaki değişiklikler nedeniyle 1986 yılında tahliye oldu. Aynı yıl *Gelenek* dergisini yayınlayanlar arasında yer aldı ve 1986’dan 1993’e kadar bu dergide birçok makale yazarak özgün eserlerini vermeye başladı. Aynı zamanda önce Sosyalist Türkiye Partisi, o kapatılınca da Sosyalist İktidar Partisi’nin kurucuları arasında yer aldı. 1994 yılında *Sosyalist Politika* dergisini çıkarmaya başladı. Bu yıllarda başladığı çevirmenliğe ömrünün sonuna kadar devam etti. Sosyalist Politika dergi çevresi ile birlikte Birleşik Sosyalist Parti’de yer aldı, bu partinin Başkanlar Kurulu üyeliğini yaptı. 1996’da Özgürlük ve Dayanışma Partisi’nin kuruluşunda kurucu üye olarak yer aldı ve 2001 yılına kadar Parti Meclisi ve Merkez Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yürüttü. 2002 yılında Sosyalist Politika çevresinden arkadaşları ile Türkiye Komünist Partisi’ne katıldı. 2014 yılına kadar TKP’de Merkez Komite ve Siyasi Büro üyeliği de dahil birçok görevde yer aldı. 2014 yılında kurulan HTKP’nin kurucu üyeleri arasında yer aldı ve Merkez Komitesi üyeliği yaptı. 7 Kasım 2017’de Türkiye İşçi Partisi’nin tekrar kurulmasında hem kurucu üye olarak yer aldı hem de Merkez Komitesi ve Parti Meclisi üyesi olarak görev üstlendi. Birçok başka yayın organıyla birlikte 2014’ten itibaren *İleri Haber* ve *Komünist* dergisinin düzenli yazarlarından oldu. 14 Ağustos 2022’de hayata veda etti.

Eserleri:

Binyıl Eşiğinde Marksizm ve Türkiye Solu (1997, Sarmal Yayınları; 2002, YGS; 2015, Yordam Kitap)

Tarih Türkiye Sosyalizm (1988, Gelenek Yayınları; 1996, Doruk; 2002, YGS; 2012, Yazılama; 2016, Yordam Kitap)

Sovyet Deneyinden Siyaset Dersleri (1989, Gelenek Yayınları; 2018, Yordam Kitap)

Gençlerle Baş Başa: Sosyalizm (2020, Yordam Kitap)

(Çulhaoğlu’nun kitap olarak yayınlanmış diğer eserleri elinizdeki dört ciltlik seçkiye dahil edilmiştir.)

DOĞRUDA DURMANIN FELSEFESİ

BİRİNCİ CİLT: 1970-1989

UZUN BİR YÜRÜYÜŞÜN İLK ADIMLARI

1970-1980

BİR GELENEĞİN İNŞASI

1986-1989

İKİNCİ CİLT: 1990-1997

KURAMSAL İNŞADAN SİYASAL PARTİLEŞMEYE

1990-1993

SOSYALİST HAREKETTE BİRLİK DENEYİ

1994-1997

ÜÇÜNCÜ CİLT: 1998-2005

RÜZGÂRA KARŞI İNAT

1998-2002

SOSYALİST HAREKETTE YENİ BİR DERLENİŞ

2003-2005

DÖRDÜNCÜ CİLT: 2006-2022

TÜRKİYE'NİN SORUNLARINA KOMÜNİST PERSPEKTİF

2006-2014

DEVRİMCİ MARKSİZMİN PRATİĞİ

VE SOSYALİZMİN EŞİK ATLAMASI

2014-2022

METİN ÇULHAOĞLU

DOĞRUDA DURMANIN
FELSEFESİ

4

SEÇME YAZILAR 2006-2022

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 475 • **Doğruda Durmanın Felsefesi - 4** • Metin Çulhaoğlu
ISBN 978-605-172-784-4 - ISBN 978-605-172-779-0 (Tk) • *Düzeltilme*: Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Aralık 2025
© Yordam Kitap, 2025

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Kuloğlu Mah. Altıpatlar Sokak Çubukçu Çıkmazı No.1/A Beyoğlu-İstanbul
Tel: +90 212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap • <https://bsky.app/profile/yordamkitap.bsky.social>

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

DOĞRUDA DURMANIN FELSEFESİ

CİLT 4
2006-2022

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE’NİN SORUNLARINA KOMÜNİST PERSPEKTİF 2006-2014

KAPİTALİST DEVLET TARTIŞMALARI: İLERİ ADIMLAR İÇİN GEREKLİ ZEMİN	17
Kuramsal plandaki açıklamalar	17
Yapısalcı ve tarihselci yaklaşımlar	18
Mutlak eşleştirmelerden kaçınmak	21
Son çeyrek yüzyılın gelişmeleri	22
ANTI-EMPERYALİST MÜCADELE VE CEPHE	24
Ezber bozulması gereken dört kavram	24
“Geriden ileriye”	26
Dış dinamik-iç dinamik: Kısa bir not	29
Bilinenleri tekrarlamak pahasına... ..	30
Çözülme ve çürüme	30
PARTİ ÖNCESİ GELENEK: ALAN TEMİZLİĞİNDEN ÖRGÜTLÜ SİYASETE	32
Ana yörünge (1986-1992)	33
Dışsallıklar	37
“Alan temizliğinden” sonra... ..	38
KAPİTALİZMDE İŞSİZLİK: TEMEL KAVRAMLAR ÜZERİNE	41
FUTBOLU NEDEN SEVMELİ?	46
Futbol: Reddiye olmasa bile ciddi çekince	46
TÜRKİYE SOLUNUN GÜNCEL TEORİK GÖREVLERİ	50
TÜRKİYE’DE MARKSİZM: YAPILABİLECEK OLUP DA YAPILMAYAN NEDİR?	54
“Genesis” sorunu	54
Marksizm: “Hareket mi?”	56
Ne yapılabilirdi (yapılamadı)?	56
Sonuç yerine	58
DEVLETİN ÇÖZÜLMESİ – MEVCUT DURUM, OLASILIKLAR VE GÖREVLER	59
Neden “yeniden yapılanma” değil de çözülme: Önce sorunun kendisi	60
Resmî ideoloji: “Her yer dolu” diyemiyor	61
Güncel durum: Bileşke	63
Çözülmenin topluma yansımaları	64
KOMÜNİST MANİFESTO’NUN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	67
KURU GÜRÜLTÜYÜ AŞMAK	72
Ulusal soruna bakan Türk soluna kısa bakış	72
Ulusal sorunda üç tarihsel dönem	73
Bölgeye damgasını vuran temel değişim ve yönelim	75
Böyle gider mi?	76
Dönem kapanırken	77

“TÜRKİYE’NİN DÜZENİ”: VAR MI?	78
Model: Toplumsal formasyon ve toplumsal formasyonun yeniden üretilmesi	79
Denge bozan faktörler	80
Başkaları ne diyor?	82
Eksilen ve çözülen	85
Mecburi yol: Bölgeselleştirme/yerelleştirme	87
Genel tablo karşısında liberal solun konumu ve tutumu	89
Genel tablo karşısında “ortodoks” tereddütler	91
“DOSTLUKLARIN DİYALEKTİĞİ” OLMALI MI?	94
“POPÜLİZM” VEYA “HALKÇILIK”: BİR KAVRAMIN TARİHSEL VE GÜNCEL UZANTILARI	99
Lenin ve halkçılığın eleştirisi	101
Marksizm-halkçılık ilişkisi	103
“Malum parantez”: Marksizm-ideoloji-sosyalizm geçişi	104
Türkiye’de “halkçı damar”	106
Toparlama ve sonuç	109
MARKSİZM: 150 YIL SONRA NE KADAR GEÇERLİ?	112
Polemik ve çubuk bükme	115
Marksizm “indirgemecilik” mi?	116
Bir kez daha “boşluklar”	117
AKP’NİN VİZYONU VEYA JEOCIA DESTEKLİ JEOCEO PROJESİ	118
Akademi çekincesi	119
Türkiye’nin AKP’yi önceleyen tıkanması	121
Bir boşluk, bir de yoğunlaşacak malzeme	122
Üç kritik zemin	125
Özel konjonktür algısı-dış vizyon	126
Üçlü sinerji algısı	128
İdeolojik-siyasal-kültürel yeniden yapılanma-formatlama	129
MARKSİZM GÜNCELLEMELERİ	132
I. Sunuş veya ön açıklama	132
II. Aydınlanmaya atılan “düğüm”	133
III. Ütopyacı sosyalizm eleştirisi	135
IV. Feodalizm ve burjuva devrimler	138
V. Kapitalizmin “sürdürülebilirlik” mekanizmaları	141
VI. Temel, üstyapı ve toplumsal formasyon	145
VII. Sonuçlar ve öneriler	147
AKP’NİN YÜRÜDÜĞÜ YER: BİR MODEL VE AÇIKLAMA DENEMESİ	149
Ana model	150
İki yeniden yapılanma uğrağı: 30’lar ve 60’lar	151
30 yıllık liberalleşme süreci: AKP ne kattı?	153
Sinerji: Kısa bir özet	154
Yontulacak/kaldırılacak/yerinden oynatılacak taşlar	155
AKP’nin siyasal kimliğinde iki kritik nokta	156
MARKSİZM	157
Aydınlanma ve Marksizm	158
Marksizm ve toplumsal formasyon çözümlemesi	159

Marksizmde sınıflar, sınıf tanımı ve sınıf mücadelesi	160
Kapitalist sömürünün özü	162
Eşitlik, özgürlük ve demokrasi	164
‘Yabancılaşma’	165
Yabancılaşmışlık durumundan ideolojiye	167
Marksizmde devlet teorisi	168
Bir ‘bilanço’: Marksizm geçerliliğini koruyor mu?	170
Kaynakça	171
Okuma önerileri	171
OSMANLI’DAN CUMHURİYET’E MODERNLEŞME: ELİTLERİN ZORLAMASI MI?	172
Bütünlük, eşitsiz ve bileşik gelişme	173
Ön sonuç ve çıkarsamalar	174
Üç temel olgu	176
Osmanlı’dan Cumhuriyet’e	179
Asıl zorlama: “Özelleştirilmiş” tarih yorumları	181
Sonuç ve toparlama	183
NE YAPMALI?	185
“Örgütün” ardındaki devrim teorisi	185
Dönem/değişim tespitleri	187
Lenin kılıcını atıyor	189
Teorinin önemi	192
Sonuç ve çıkarsamalar	195
Ek Okuma Önerileri:	197
ON YILLIK BİR İKTİDAR VE SOL: KISA HATIRLATMALAR	199
Solda unutulmuş gerçekler	199
AKP’ye ve Türkiye’nin son on yılına ilişkin hatırlatmalar	203
Sosyalist özne ve “iki taraf”	205
AKP’NİN DIŞ POLİTİKA ÇİZGİSİNE KISA BİR BAKIŞ	207
MARKSİZM: BİLİMSE, NEREDE VE NASIL?	211
Bilimsel sosyalizm?	211
Marksizm ve ütopyacı sosyalizm	213
Bilimden pratiğe	213
Organik bütünün hareketi	214
Çözümleme süreci	215
Doğa bilimleri?	216
BİR KIRILMALAR YILI OLARAK: 2013	217
Neden “kırılmalar yılı”?	217
2013 yılında “muhalefet”	218
2013 ve Türkiye sosyalist hareketi	220
TÜRKİYE VE SOL 2014: YENİ EĞİLİMLER VE İMKÂNLAR	221
Kapanan iki defter	221
Merkez sağ: Kaldı mı?	223
“Yönetememe” durumu	224
“Adlandırılmak istemeyen sınıf”	224
Solda durum	226
Sonuç	228

DEVRİMCİ MARKSİZMİN PRATİĞİ VE SOSYALİZMİN EŞİK ATLAMASI

2014-2022

HAZİRAN 2013'TEN "AYRIŞMAYA" VE HAZİRAN HAREKETİNE...	233
Geçmişten gelen...	234
Hareketle birlikte devinme...	235
"Hizip" bulma merakı...	236
TKP'de ne oldu? (I)	236
TKP'de ne oldu? (II)	238
TKP'de ne oldu? (Son)	239
Haziran tamam da, ya sonrası...	240
2015 VE SONRASI: YENİ BİR DEVRİMCİ DÖNEM Mİ?	242
Devrimci kabarma aralıkları	243
Bir AKP portresi	245
Sol: "Yenilenme" değil ama ciddi bir değişim gerekiyor	248
Türkiye-AKP gerçekliği ve kimi "teorik" mülahazalar	251
Son birkaç not	253
LENİNİZMİN TEORİK SACAYAĞI: BÜTÜNLÜK, DIŞARIDAN BİLİNÇ VE ÖNCÜLÜK	255
Teorinin yeri ya da teoriye bir yer	256
Leninist teorinin sacayağı	257
I	257
II "Dışarıdan bilinç..."	258
III Üçüncü ayak: Öncülük...	259
Toparlama ve sonuç	263
BİR ODTÜ'LÜNÜN YAŞADIKLARI VE ÖĞRENDİKLERİ	265
Yaşanmışlık	265
TİP ve SFK üyeliği	266
Gerçekten "olaylı" bir buçuk yıl başlıyor!	267
Ve araba yanıyor...	268
"Güya kulübün genel sekreterisin!"	270
Siyasal açıdan öğrenci profili ve kavgalar	271
Biraz da "heyecan" ögesi	272
Al sana ideolojik tartışma!	272
Bir değerlendirme	274
Avrupa-Paris 68'i ve Türkiye'de 1961-1971 dönemi	274
1961-1971 dönemi öğrenci gençlik dinamizminin temel belirleyenleri	275
Çıkarımlar	276
DÜNYA, TÜRKİYE, "KURUCULUK MİSYONU" VE DEVRİM ÜZERİNE	277
Günümüz dünyasına kısa bir bakış	277
Türkiye'de sosyalizm: Yerleştirmek mi üretmek mi?	279
Sosyalizm ve "hareket"	281
"Taşiyicilik", "kuruculuk" ve "statüko"	282
"Devrim durumunu" düşünmek	284
TANIMLAR, DÖNEMLER, GÜNÜMÜZ	286
19. yüzyılın ana ideolojileri	288

Marksizme gelirsek...	289
20. yüzyılın kısa bilançosu	289
Örnekler	290
Günümüz: Yeniden, yerli yerine	291
LENİN, LENİNİZM VE 1917 DEVRİMİ ÜZERİNE ÖNERMELER	293
Bir “DÜNYA SİSTEMİ” OLARAK EMPERYALİZME YAKLAŞIM İÇİN NOTLAR	298
Bir dünya sistemi olarak emperyalizm	301
Bağımlılık teorileri	302
Wallerstein ve “dünya sistemi”	304
Toparlama ve sonuçlar	305
BOLŞEVİK DEVRİMİN DEMOKRASİYLE İMTİHANI	307
Lenin ve demokrasi	309
Kaotik ve huzursuz ilk dönem	311
‘Niyet ve kısmet’	313
Zorunluluklar	313
Kaynakça	314
“AKADEMİK MARKSİZM”: BİR GAYYA KUYUSU MU?	315
Neden gerekli?	316
Yöntem ve akademi	317
Türkiye’ye bakarsak	318
Bilimsel çalışma olmasın mı?	319
61-71 DÖNEMİ SOL DERGİLER YA DA GOGOL’ÜN PALTOSU	321
Hangi yayınlar?	321
Sürükleyici isimler	322
Hem okudum hem de yazdım	322
“Paradigma” neydi?	323
“Dünya devrimci sürecine” bakış	324
Günümüzle karşılaştırıldığında...	324
100. YILINDA EKİM ÜZERİNE NOTLAR	326
Kırılan halka	327
Dar pratikçilik ve hayalcilik	328
Nesnellik-özel faktör	328
İhanete mi uğradı?	329
ÇETİN ALTAN VE ‘ONLAR UYANIRKEN’	330
1960’larda bir milletvekili ve “köşe yazarı”	330
A-1960’LI YILLARDA ALTAN’A GÖRE TÜRKİYE VE SOSYALİZM	331
Onlar Uyanırken’de anti-komünizm yoktur	332
Dikkat çekici bir özellik olarak özgüven	333
Türkiye kapitalizmi: O kadar eğreti mi?	335
“Hâkim üretim tarzı” tartışmaları	336
Aydınlar, “zinde güçler” ve emekçiler	337
“Ortodoksluk” ve özgünlük arayışları	338
Anti-emperyalist ve anti-kapitalist mücadelenin birlikteliği	339

B-MEKTUPLAR	341
TİP propagandasının etkileri	342
Kurtuluş, Cumhuriyet ve süreklilik	343
“Bize komünist diyorlar!”	343
Sert, belki de “vülger” eşitsizlik vurguları!	344
Tarımda sömürü	344
“Hayatın içinden”: Halk birini tuttu mu nasıl tutar?	345
Toparlama	346
MARKSİZM ÜZERİNE BİR GÜNCELLEME DENEMESİ	347
Parantez açık mı kapalı mı?	348
Sistem mi yöntem mi?	349
Hareket mi gelecek mi?	350
Vurucu güç mü kurucu güç mü?	350
Toparlama	351
KİTLELERİN DEĞİL KADROLARIN TEORİSYENİ VE LİDERİ OLARAK BEHİCE BORAN	353
Nasıl bir dünya, nasıl bir Türkiye?	353
Devrimci romantizm ve Behice Boran	354
Ne toptancılık ne biriciklik	355
Emperyalizm ve kapitalizm: Türkiye’yi yerine oturtma	356
Kitle değil kadro lideri	357
“Seçici etki” ve “kolektif üretim”	357
Bir kez daha devrimci romantizm, ama ötesi de var...	358
TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİ VE BİR VİZYON BİLDİRİMİ	360
Giriş	360
Gününüz dünyasına ilişkin notlar	361
“Vizyon”	364
Kapsama ve ittifak	366
Bitirirken...	369
LENİN’İN KATKISI: TAMAMLANMAYACAK BİR TEORİ İÇİN ESKİZLER	371
Katkı başlıkları ve kaynakları	371
Ne Yapmalı?	372
Lenin ve siyaset	374
1. Eğilimler öyle gibi, ama hiç olmayabilir de...	375
2. Ortam kaotik ve belirsizse müdahale et şekillensin...	376
3. Doğru halkayı bul ve sımsıkı tut...	376
Nihai kopuşa doğru	378
Bitirirken: İster gülün ister kızın	379
DEVLET VE İHTİLAL: FARKLI BİR OKUMA ÖNERİSİ	381
Parçalama	383
Ortadan kaldırılıyor mu sönmeleniyor mu?	384
Parti Nerede?	385
Anarşizm: “O kadar da değil!”	386
Toparlama	387
ÜTÖPİK SOSYALİZM VE BİLİMSEL SOSYALİZM: “ÖĞRETEN KİTAPÇIK”	388
Ön bilgiler	388
Aydınlanmanın ve burjuva devriminin sınırları	388

Ütopyacı sosyalizm: Nereye oturur?	391
Üç büyük isim	392
Diyalektik	394
Marx devrede	395
Nereden öğrendiler?	396
TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİNDE 1960-1980 DÖNEMİ:	
HÂLÂ “GOGOL’ÜN PALTOSU” GİBİ... ..	397
Dönemin ortamı: Dünya ve Türkiye	398
Strateji tartışmalarının genel zemini	399
Strateji tartışmalarında hâkim tema: Aşamalı devrim	400
Sosyalist devrim tezi: Nasıl ortaya çıktı?	401
12 Mart sonrası: Yaygınlık ve eylemlilik içinde kuruyuş	402
Bir atılım ve bir ayrışma	403
Teoride kapsam ve derinlik	404
Kıyıda köşede teori	405
Halkla/sınıfla ilişkiler	406
Sonuç ya da 80 sonrası?	407
2020’DEN 2021’E DEVROLAN SİYASETİN ANA HATLARI:	
BİLİNEBİLİR SİYASETİN DIŞINDA BİR SEYİR	409
Türkiye ve toslaması beklenen “duvar”	410
Yapısal kriz	411
Kriz aşılabılır mı?	413
Rejimin “iç dinamikleri”	414
HDP’nin kapatılması gündemi	415
Sonuç?	416
KAPİTAL’DEN HAREKETLE MARX’IN YÖNTEMİ ÜZERİNE BİR DENEME	418
Giriş	418
Sözlük	420
Araştırma yöntemi ve sunuş yöntemi	421
Soyut/somut: Basit örnekler	423
“Diyalektiğin yasaları”	424
Diyalektik olmadan olmaz	427
Toparlama ya da son söz	428
TİP VE TÜRKİYE: SOSYALİZMİN EŞİK ATLAMASI	429
“Eşik” nedir?	429
Ne “miskin” ne de “çılgın” Türkler	430
Öncelik tercihleri	430
“Somut” talep/çözüm üretimi	431
Ya anti-emperyalizm?	432
Bir kanal olarak seçimler	433
Sosyalizm ve Kürt özgürlük hareketi	433
“Eskiler” ve “yeniler”	434
18 yıllık bir iktidarın getirdikleri ve sosyalizm	435
Şu “birlik” konusu	436
Örgütlenme ve örgütler	436

SOSYALİZM GÜNDEMİ VE KURAMSAL ÇALIŞMA	438
KAPİTALİZM: SÜRDÜRMEK EN İYİSİ... ..	441
Ne denmişti?	441
Şimdi ne deniyor?	442
Ne oluyoruz?	443
Sonuçlar	444
ULUSLARARASI KAPİTALİST ENTEGRASYON, AB SÜRECİ	
VE ‘ÖLÇEK SORUNU’ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	445

SÖYLEŞİLER

“KEMALİZM VE SOSYALİZM YILLAR SONRA AYNI KADERİ PAYLAŞIYOR”	451
“SOL MECLİS, SOLUN BÜTÜNÜNÜ ETKİLEYECEKTİR”	465
“EVET” HAYIRLI OLDU!	471
12 MART’TAN BUGÜNE:	
ELLİ YILIN MUHASEBESİ GOGOL’ÜN PALTOSU, ÜÇ DİNAMİK VE GEZİ DERSLERİ	475
2072 YILININ DÜNYASI: ANCAK BUNLARI GÖREBİLİYORUZ!	488
50 yıl öncesine gidersek	488
“Fütüroloji” üzerine	489
Ceteris paribus durumu	489
Üst üste gelen zamansallıklar	490
METİN ÇULHAOĞLU İLE KONUŞMA	496
TEMATİK DİZİN	538
Marksizm ve Kuram Tartışmaları	538
Leninizm, Ekim Devrimi ve Sovyetler	539
Türkiye tarihi	539
Türkiye siyaseti	540
Türkiye sosyalist hareketi tarihi	540
Türkiye’de sosyalist hareketin gündemi	541
Tartışma-polemik	543
Söyleşiler-konuşmalar	543
Değiniler	544

TÜRKİYE’NİN SORUNLARINA KOMÜNİST PERSPEKTİF 2006-2014

Türkiye siyasetinin sorunlarına
komünist perspektiften müdahale.
2002 sonrası başta *Gelenek* dergisi olmak üzere çeşitli
dergilerde ürettiği yazılar ve kitap bölümleri.

KAPİTALİST DEVLET TARTIŞMALARI: İLERİ ADIMLAR İÇİN GEREKLİ ZEMİN

Genel olarak bakıldığında günümüzde “devlet tartışmaları” üç eksende yürümektedir. Bu eksenlerden ilki ve en geniş literatüre sahip olanı “Kapitalist Devlet”tir. İkinci ekseni, bir ölçüde geçmiş sosyalist deneyimlere atıfla, bir ölçüde de “geleceğin sosyalist toplumunda “Devlet” başlığı altında zaman zaman süren tartışmalar oluşturmaktadır. Üçüncü eksen ise görece daha yeni ve büyük ölçüde pratik zeminedir: Günümüzün uluslararasılaşma süreçlerinde Ulus-Devleti nasıl bir geleceğin beklediği.

Gelenek’in önceki sayısında, Yurtsever’in ana metninden hareketle, tartışma boyutunu da içeren yazılar yayınlanmıştı. Benim buradaki amacım, bu tartışmaları sürdürmek veya aynı tartışmalara ilişkin kimi “yeni” açılımlar getirmek değil. Yapmaya çalışacağım yalnızca şu: Eksenlerden ilkini, “Kapitalist Devleti” ele alarak konunun nereye ve nasıl yerleştirilebileceğine ilişkin genel bir çerçeve sunmak, hemen ardından da günümüzdeki eğilimlerle ilgili kısa bir not eklemek.

Konuya girerken, daha önce birkaç kez denediğim bir işi ilgili vurgularıyla birlikte bir kez daha yapmaya çalışacağım. Bunun gerekçesi, belirli bir “sabit sermayeyi” her fırsatta kullanma merakı değil. Söz konusu olan, genel yaklaşımla, yöntemle, daha açıkçı soyutlamanın düzeyleri ile ilgilidir ve bütün bunlar “Kapitalist Devlet” başlığı gündeme geldiğinde daha da önem kazanmaktadır. Gerçekten de tartışmaların çoğu zaman bir noktaya gelip tıkanmasında, belirli kısır döngüler içine girilmesinde bu konudaki duyarsızlıkların başlıca rolü oynadığını söylemek mümkündür.

Kuramsal plandaki açıklamalar

Duyarlı nokta, genellemelerin, soyutlamaların, çözümlemelerin ve saptamaların somut referans gerektirme derecesiyle ilgilidir. Örneğin, bir üretim tarzı olarak kapitalizmi ele aldığımızda, bu üretim tarzına ilişkin belirli kategorileri fazla somut referans gereği duymadan da açımlayabiliriz; deyim yerindeyse, paldır küldür yere düşmeden birtakım yararlı kuramsal cambazlıklara

yönelebiliriz. Metalaşma, artı değer üretimi, emek gücünün yeniden üretimi, ücretli emek tanımı, basit ve genişletilmiş yeniden üretim kâr oranları, kâr oranlarının azalma eğilimi, mutlak ve göreceli artı değer, vb. vb. bu tür kategoriler arasındadır.

Söylediğim, hiç kuşkusuz, bu kategorilerin belirli bir toplumsal formasyonda somut karşılıkları olmadığı değil. Elbette vardır. Üstelik aynı kategorilerin verili toplumsal formasyon bazında “çek edilmesi” çok da aydınlatıcı olacaktır. Anlatmaya çalıştığım yalnızca şu: Bu tür kategoriler söz konusu olduğunda, somut referans olmadan da, kuram alanının sınırlarını zorlayıp genişletmek mümkündür.

Aynı şey, başka başlıklarda ise söz konusu değildir. Daha açığı şöyle: Devlet, ideoloji siyaset, hukuk, kültür gibi “üstyapısal” alanlar söz konusu olduğunda, somut referans olmaksızın salt kuramsal planda sınır zorlamanın mutlak sınırları vardır. Bu tür başlıklardaki kuramsal çaba, bize en fazla içi doldurulacak alana ilişkin sınırları ve tanımları sunar. Gerisi, mutlaka ve mutlaka, somut referanslarla gelmek zorundadır.

Aradaki farklılık, belirli açıklamaları gerektiriyor. Gerek kuramsal bir kavram, gerekse pratik bir olgu olarak **belirleme**, kapitalist üretim tarzına özsel kategoriler söz konusu olduğunda içe doğrudur, yalındır (dolayımıdır) ve kimi durumlarda matematiksel bir kesinlikle de ortaya konabilir. Örneğin, elimizde yeterli veri varsa, ücret payındaki artışın kâr oranını ne ölçüde etkileyeceğini bilebiliriz. Belirli bir ülkedeki işsiz sayısının ve işsizlik oranının, çalışanların ücret düzeyi üzerinde ne kadar etkili olduğuna ilişkin kestirimlerde bulunabiliriz, vb. Buna karşılık kapitalist üretimin (yapı) üstyapısal alanlar üzerindeki belirleyiciliği dışı doğru ve dolayımıdır. Dolayımın adı (içerdiği tarihsel, kültürel ve örgütsel boyutlarla birlikte) **sınıf mücadeleleridir**. O halde, sınıf mücadelelerine referansta bulunmadan belirli (üstyapısal) alanlarda kuramsal olanın ve soyut planda belirleme kavramının sınırlarını fazla zorlamayız; sınıf mücadelelerine referans ise, doğrudan doğruya, somut toplumsal formasyonlara referans demektir.

Devlet için de böyledir.

Kuşkusuz, bu söylenenler devlet söz konusu olduğunda kuramsal alandaki çaba ve çalışmaların asgari düzeyde tutulması gerektiği anlamına gelmiyor. Söylenen yalnızca şudur: Kuramsal alan içinde yapılabilecekleri yapıp daha fazlasını zorlamamak. Ben de “daha fazlasını zorlamadan” bu alan içinde yapılabilecekleri yapmaya çalışacağım.

Yapısalcı ve tarihselci yaklaşımlar

Kapitalist Devlete ilişkin tartışmalarda belirli ekollerin varlığından söz edilir. Bu ekollerden kiminin “yapısalcı”, kiminin “işlevselci”, kiminin de “araçsalcı” olduğu söylenir. Tartışmalara bir genel başlık da konmuştur: “Devleti tü-

retme tartışmaları”. Bundan kastedilen, devletin, hangi temel dinamiklerden, süreçlerden ve olgulardan “çıkarsanıp” yerli yerine oturtulabileceğidir.

Bu kadar ayrıntıya inmeden ve çok genel olarak, kapitalist devlete yönelik yaklaşımları “yapısalcı” ve “tarihselci” olarak iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Kapitalist Devlete yapısalcı yaklaşım, daha genel anlamdaki yapısalcı yaklaşımın bir uzantısı sayılabilir. Kısaca özetleyecek olursak, yapısalcı yaklaşımda bütün, ayrı ayrı yapıların eklemelenmesiyle oluşur; yapıların her biri, öznel etkinliği mutlak anlamda belirler; yapıların kendi tarihselliklerinin ötesinde bütünün kendi ayrı tarihselliği yoktur ve nihayet yapıları eklemleyen ve eklemelenmenin belirli bir konjonktürdeki durumunu belirleyen de ekonomidir.

Kapitalist Devlet tartışmalarında sıkça geçen “devletin görelî özerkliği” kavramını burada devreye sokabiliriz. Yapısalcı yaklaşıma göre, devletin görelî özerkliği de yapısal olarak belirlenmiştir ve bunu belirleyen bir kez daha (son kerte) *ekonomidir*.

Amacım, ayrıntılı bir yapısalcılık eleştirisi değil. Bu nedenle, genel hatlarıyla özetlemeye çalıştığım yaklaşımın devletle ilgili uzantılarına işaret etmekle yetineceğim. Görebildiğim kadarıyla, “görelî özerklik” kavramı, devletle ilgili tartışmalardaki hemen hemen bütün ekoller veya eğilimler tarafından az çok benimsenmiştir. Başka bir deyişle, tartışmanın bütün tarafları, çeşitli kolları ve kurumlarıyla devletin, egemen sınıfın birebir kontrol ettiği, her durumda ve koşulda yalnızca egemen sınıfın çıkarlarını yansıtan bir aygıt olmadığını, olamaya çağını kabul etmektedirler. Yapısalcı yaklaşımda sorunlu yan, bu “görelî özerkliği” de yapısal olarak (ve bir seferde) belirlendiği kurgusuna dayanmasıdır.

Yapısal belirlenme, tanım gereği, bir seferde oluşup sonra hep süreklilik kazanan bir durumu çağırıştırır. Böylece, “görelî özerklik” de sabit bir yapı haline gelir. Başka bir deyişle, görelî özerklik, içinde sağa sola gidişlerin de olabileceği, değişkenlikler içeren bir alan olarak görülmez. Böyle olunca da devletin, örneğin Bonapartizmden burjuva demokrasisine, otarşik-otoriter rejimlerden faşizme, aşırı merkezîyetçi yapıdan federalizme kadar uzanan geniş bir alandaki değişkenlikleri açıklanamaz.

Burada hemen belirtmek gerekirse, düşünülmesi gereken, sabit bir zemin veya temel üzerinde değişkenlik gösteren devlet ve onun “görelî özerkliği” değildir. Çünkü, ortada, en genel anlamda “üretim tarzı” soyutlamasının ötesinde hep yerinde duran, sabit bir kapitalizm veya kapitalizmin sabit bir biçimi yoktur. Kapitalist üretim tarzı, kurulu/bitmiş bir yapı değil, değişkenlikleri olan bir süreçtir. Yapısalcı analizin ve “yapısal belirlenme” yaklaşımının, bu değişkenlikleri tutarlı bir çerçeveye oturtup açıklaması mümkün değildir. Daha önemlisi, Kapitalist Devlet’e yapısal belirlenmecî yaklaşımda, devleti, hem *sınıf mücadelelerinden etkilenen*, hem de bu mücadeleleri *yansıtan* bir aygıt olarak kurgulamak da olanaksızdır.

Kanımca, yapısalcı yaklaşımın asıl zayıf noktası da buradadır: Bu yaklaşım, üretim tarzı ile üstyapısal alanlar arasındaki sınıf mücadeleleri dolayımını ortadan kaldırmakta, bu alanları, örneğin bunlardan biri olan devleti, üretim tarzı ile baş başa bırakmaktadır. Böyle dolayimsız bir ilişkilenenin getirebileceği “indirgemecilik” çağrışımları ise, salt kavramsal düzeyde (üst belirleme) savuşturulmaya çalışılmaktadır.

Son olarak, yapısalcı yaklaşımın üç içsel zaafına daha değinelim. Birincisi: “Görelî özerk” bir aygıt olarak devletin bu görelî özerkliğinin bir seferde yapısal olarak belirlendiği görüşü, süreçler, değişkenlikler ve “konjonktürler” göz önüne alınarak esnetilirse, bu kez yapısalcı yaklaşımın hiçbir anlamı kalmayacak, bu yaklaşım kendi kendini reddetmiş olacaktır. İkincisi: Yapısal belirlenmecî zeminden kalkarak somut toplumsal formasyon düzeyine yönelen bir analiz de, bu kez karşısında “yeniden üretim”, “birikim” ve “sınıf mücadeleleri” gibi somut biçimlenişleri ihmal edilemeyecek süreçler bulacaktır. Bu durumda, ya bu süreçleri ve sonuçları devlet alanına yansıtarak yapısal belirlenme dayanağından fiilen vazgeçecek ya da “yapısal olarak belirlenmiş” devlet ile az önce sözü edilen süreçler arasında geçirimsiz bir boşluk bırakarak düalist (bu kez bütünlükten vazgeçen) bir kurguya fit olmak zorunda kalacaktır. Üçüncüsü: Yapısalcı yaklaşımda görece özerk olanın aynı zamanda *sınıf devleti olmasını* sağlayan, ekonomidir. Bu da, kendi görelî özerklik alanı içinde devletin egemen sınıfa görece yaklaşan ve uzaklaşan hareketini ciddi düzeylerde etkileyen ideolojik ve siyasal süreçlerin boşlanması anlamına gelmektedir.

“Kuramsal cephe” için bu kadar. Bir de bunun ötesini düşünelim. Yapısalcı yaklaşımın, örneğin Türkiye’de 1960’ların başında gerçekleştirilen bir adım olarak “sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi”ne kendi kurgusuyla tutarlı ve doyurucu bir açıklama getirmesi mümkün değildir. Daha genel olarak bakarsak, aynı yaklaşım, kapitalizmin “refah devleti” döneminden günümüzdeki “yönetişim” histerisine geçiş sürecini de açıklayamaz. Açıklamaya çalışırsa, “ekonomi kartesindeki” değişimleri her yere yansıtmak zorunda kalacak, ancak bu kez “ekonomi kartesindeki” değişimlere neyin yol açtığını açıklayamayacaktır.

Yapısalcılık için yapılan kısa özeti, tarihselci yaklaşım için de yapabiliriz. Bir kere, tarihselci yaklaşımda yapı, “ekonomi” değil, *birikim* ve *yeniden üretim* boyutlarıyla kapitalist üretim tarzıdır. Birikim, artı değer sömürüsü ile doğrudan ilişkilidir. Yeniden üretim (bir toplumsal formasyonun yeniden üretimi) ise, ekonomik, siyasal, ideolojik ve kültürel boyutları/alanları olan bir süreçtir. Sınıf ilişkileri ve çelişkileri her iki boyutta da (birikim ve yeniden üretim) görülür. Nihayet, sınıf ilişkileri ve çelişkileri, *sınıf mücadeleleri* aracılığıyla devleti, onun görelî özerklik alanını belirler, bu alanın içini doldurur.

Tarihselci yaklaşımın yapısalcı yaklaşıma bir üstünlüğü, devletin, en azından tarihsel olarak, salt işçi sınıfı-burjuvazi çelişkisinin ötesinde başka sınıfla-

rın ve tabakaların mücadeleleri bağlamında da kurgulanmasına olanak vermesidir. Gerçekten de, devletin tarihsel yapılanmasında sınıf mücadeleleri spektrumunun tümünün rol oynadığını, dahası çok dillendirilen “görelî özerkliği” de en azından somut bürünümlerinde salt iki kutuplu olmayan bu sınıf ilişkileri/mücadeleleri tarihiyle doğrudan ilişkili olduğunu hiç unutmamak gerekir.

Özetliyorum: Yapısalcı yaklaşım, soyutlamanın üst düzeyinde genel ve yerleşik bir devlet kuramı getirir. Ama bu kuram, toplumsal formasyon düzeyine inildiğinde açıklayıcılığını yitirir ve dağılır. Buna karşılık tarihselci/sınıfsal yaklaşım, birikim ve yeniden üretim çerçevesindeki sınıf mücadeleleri dolayısıyla, değişkenlikler içeren, ama toplumsal formasyon düzeyinde de anlamlı bir devlet kuramının yollarını açar.

Mutlak eşleştirmelerden kaçınmak

Kapitalist Devlet’e ilişkin saptama ve tartışmalarda, bir dönem Türkiye’de de sıkça rastlanan kimi mutlak eşleştirmelerden kaçınmak gerekir. Bu mutlak eşleştirmelerin kökeninde, baştan bu yana işaret etmeye çalıştığım bir kuramsal yanlış yatmaktadır: Kapitalist Devlet’in yerli yerine oturtulmasında sınıf mücadeleleri dolayımının (hem tarihsel birikim hem de güncel süreçler olarak) es geçilmesi.

Mutlak eşleştirmelerden kastettiğim ise, örneğin temsili burjuva demokrasinin, devletin görelî özerklik alanının en geniş olduğu durumla özdeşleştirilmesi veya tam tersine bu tür demokrasilerin devlet ile sermaye arasındaki mesafeyi en aza indireceğinin varsayılmasıdır. Aynı şey, ters uçtaki otoriter rejimler için de düşünülebilmektedir. Örneğin otoriter-faşizan devletin aynı zamanda sermaye sınıfını da bütünüyle zapturapt altına alan bir dışsallıkta görülmesi veya tersine sermaye sınıfının en doğrudan temsilcisi sayılması gibi.

Anlatmak istediğim, böyle durumların hiç olamayacağı değil, olmasının bir kural olmadığıdır. Genel olarak bakıldığında, örneğin temsili burjuva demokrasisi, belirli bir ülkedeki sınıf mücadelelerinin, bu arada ideoloji ve siyaset alanındaki kazanımların ulaştığı düzey açısından devleti sermaye sınıfından görece daha uzak bir konuma zorlayabilir. Terside geçerlidir: Sınıf hareketinin gerilediği, siyasal ve ideolojik mücadelede mevzi yitirildiği durumlarda temsili burjuva demokrasisi bu kez tam tersine sermaye sınıfının kapalı av alanı haline gelebilir. Faşizme gelince: Bu tür rejimlerde devlet, belirli sermaye kesimlerinin doğrudan aracı olarak işlev görürken, kendini egemen sınıfların kimi kesimlerinden daha da “özerkleştirebilir”.

Baştan bu yana sözü edilen “sınıf mücadeleleri” dolayımı, kuşkusuz her kapıyı açan, her durumu açıklayan sihirli bir kavram değildir. Sınıf mücadelelerinin etkisi, soyut bir “Devlet” figürü üzerinde değil, yasal düzenlemeleri, yönetmelikleri, elitleri, bürokrasisi, çeşitli kurumlardaki (eğitim, sağlık, sosyal hizmetler vb.) kadrolarıyla somut bir kurum üzerindedir. Sağlıklı bir yaklaşım,

sınıf egemenliğine dayanan bir toplumda devletin de tanım gereği egemen sınıf tarafından belirleneceğini, yapılanacağını ve şekilleneceğini söyler. Buraya kadar tamam (yapısal belirlemede sınırın çizilmesi gereken yer); ancak bu belirleme, yapılanma ve şekillenme hiçbir zaman eksiksiz, tamamlanmış ve bitmiş değildir. Belirlenmişliğin ötesinde, sınıf mücadelelerinin etkisine görece açık, daha belirsiz bir alan yer alır. Görelî özerklik alanının genişlemesi de, daralması da, işte bu belirsizlik alanında ortaya çıkar.

Son çeyrek yüzyılın gelişmeleri

Çok kısa verilen bu özet, Kapitalist Devlet tartışmalarının yaklaşık 70 yılına damga vuran ana çizgiler ve ekollerle ilgiliydi. Kapitalist Devlet tartışmaları, Batı solunda özellikle 70’li yıllarda ivme kazanmıştı. Tartışmanın katılımcıları (başta Poulantzas ve Miliband) bu ivmeyi en başta dönemin geleneksel solunca benimsenen “anti-tekelci mücadele ve iktidar” stratejisine bağlamışlardı.

Devlet tartışmaları eski hızıyla olmasa bile gene sürmektedir. Ancak, son 20-25 yıl içinde bu tür tartışmaların ortamını ve zeminini derinden etkileyecek birtakım gelişmeler de yaşanmıştır. Neoliberalizmin son hamlesiyle birlikte, devlet tartışmalarının da berisinde devletin kendisine (çoğu retorik düzeyde olmakla birlikte) görece farklı bir konum ve misyon biçilmiştir.

İlginç olan nokta, neoliberal yaklaşımın, en azından genel kurgusu açısından yapısalcı modellerle benzerlikler taşımasıdır. Neoliberal yaklaşımda kuşkusuz “belirlenme” sorunu çok farklı biçimde ele alınmaktadır; ancak ortada gene ayrı bölmelerden oluşan bir yapı ve deyim yerindeyse bu yapının bir “üst belirleyeni” vardır.

Neoliberal yaklaşımın “yönetişim” kavramı aracılığıyla geliştirdiği bu yaklaşımda yapı üç bölmeden oluşmaktadır: Devlet, özel sektör ve “sivil toplum”. Bu modelin daha solumsu renkler taşıyan ilk versiyonunda (örneğin Habermas) en uçtaki bölme olan “sivil” toplumun güç ve etki alanını artırarak diğer bölmelere, devlete ve özel sektöre daha fazla nüfuz etmesi bekleniyordu. Tam tersi olmuştur: Özel sektör güç ve etki alanını genişleterek hem devlete hem de “sivil topluma” doğru yayılmıştır. Yapıyı üst belirleyen ise, söylendiğine göre, “küreselleşme” süreci ve bu sürecin “karşı konulmaz” gereklilikleridir.

İşin retorik kısmında “devletin küçülmesi” söylemleri vardır. Aslında devlet küçülüyor filan değildir; ama özel sektörün (piyasanın da denebilir) iki yana doğru açılmasıyla devletin görelî özerklik alanının burjuvazinin lehine ve emekçi sınıfların aleyhine daraldığı kesindir. Özel sektör aynı yayılmayı ve nüfuz artışını diğer yandaki sivil toplum, daha doğrusu bu bölmenin anlı şanlı “sivil toplum kuruluşları” üzerinde de sergilemektedir.

Bu yeni modelde devletin görelî özerklik alanı daralmakla birlikte tarihsel işlevi aynen sürmektedir: Sermaye birikiminin gerekli koşullarını oluşturma. İşin ilginç yanı, görelî özerklik alanı daralan devletin sermaye adına üstlendiği

işlevlerin artması, devletin bu anlamda “büyümesidir”. Gerçekten de devletin, sermayenin kendi bulunduğu yerden, kendi güncelci ve dar bakış açısından göremeyeceği uzun dönemli/anonim çıkarları kollama, bununla ilgili politikalar üretme işlevi eskisine göre gündemin gerilerine düşmüştür. Sonuçta, devletin görelî özerklik alanı bu anlamda da daralmıştır. Ne var ki aynı devlet, kendi egemenlik alanını uluslararası rekabette güçlendirme, kendi “piyasalarının” uluslararası piyasalarla entegrasyonunu sağlama vb. açısından eskisine göre daha ağır görevler yüklenmiştir. Özetle, üslendiği yeni görevler nedeniyle devletin küçülmediği, ancak üstlenilen yeni görevler sermayenin çıkarlarını daha doğrudan yansıttığı için aynı devletin görelî özerklik alanının daraldığı yeni bir durumla karşı karşıyayız.

Öngörülen yeni modelin önemli başka özellikleri de vardır. Bunların en başında, sınıf mücadelelerinin, formasyonun bütününe uzanımı olan, bütün alanları kapsayan ve her bölmede hedefi olan bir süreç olmaktan çıkartılarak üçüncü bölmeye, yani “sivil toplum” alanına hapsedilmek istenmesi gelmektedir. Bunu, devletin kendini sınıf mücadeleleri alanından daha çok yalıttığı, ikinci bölmeyi (özel sektör-piyasa) ise üçüncü bölmenin (“sivil toplum”) üzerine saldırdığı bir tablo olarak da düşünebiliriz.

Neoliberal modelin öngördüğü *depolitizasyonun* özü tam da buradadır. Başka bir deyişle, depolitizasyonun adı, insanların hoşnutsuzluklarının ve mücadele potansiyellerinin genel siyaset alanının dışına iteklenmesi, ayrıca bu hoşnutsuzluk ve potansiyelin *siyasal iktidar* gibi hedeflerden uzaklaştırılmasıdır.

Bu modelin veya kurgunun şimdilik başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Ne var ki bu başarıyı sağlayan, modelin mükemmelliği ve her tür alternatifi peşinen dışıtalayan gücü değil, sınıf mücadeleleri ivmesinin düşük olmasıdır. Model, en büyük sınavını sınıf mücadeleleri yeniden ivme kazandığında verecektir ve büyük bir olasılıkla bu sınavdan geçemeyecektir.

Gelenek, Sayı: 86, Ocak 2006

ANTI-EMPERYALİST MÜCADELE VE CEPHE

Amacı polemik olmayan dergi yazılarına sola ilişkin eleştirilerle başlamak okurlara sevimsiz gelebilir. Bu yazı, Türkiye'nin mevcut durumu ve uluslararası konumlanışından hareketle, "anti-emperyalist mücadele" ve "yurtsever cephe" kavramları üzerinden yürüyen kimi tartışmalara katkıda bulunma amacını taşıyor. Denecektir ki, "böyle bir yazıya sola yönelik eleştirilerle başlamak zorunlu mu?" Kanımca zorunlu. Üstelik, "ne yazık ki zorunlu" da demiyorum; çünkü, ortada, hayıflanılacak değil, gereği yapıldığında bize mesafe kazandıracak bir zorunluluk var.

Başka pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de, solun genel durumu son dönemde ağırlıklı olarak "yenilgi" ve "gerileme" kavramlarıyla anlatılıyor. Bu kavramların hemen ardından, tanık olunan "savrulmalar" gündeme geliyor; "döneklerden", "liberalleşenlerden", "reddiyelerden" vb. söz ediliyor. Bunların olmadığını söylemek kuşkusuz mümkün değil. Gelgelelim, eğer ortada gerçekten bir "yenilgi sendromu" varsa, bu sendromun salt sağa ve liberalizme savrulmalarla yaşanmadığını da görmek gerekiyor. "Yenilgi sendromunun", üzerinde pek durulmayan bir başka yüzü daha vardır: Önünü arkasını fazla düşünmeden eski ezberlere dönme...

Özetle, direngenlik ve solukluluk gibi görünse de, eski ezberlere sınıksız tutunmanın, yenilgi sendromunun bir başka tezahürü olduğunu söyleyebiliriz. Yenilmişlik ve güçsüzlük duygusu, solun insanlarını oraya buraya savurabildiği gibi, yeni tezlere, sınırları zorlayan girişimlere ve deneyselci yanı ağır basan yaklaşımlara karşı aşırı muhafazakâr, kuru ilkeci ve her durumda mesafeli konumlara da hapsedebiliyor. Ne kadar doğrudu bilemiyorum; ama uzun yıllar önce bu durumu "cenin duruşu" benzetmesiyle açıklamaya çalışmıştım.

Ezber bozulması gereken dört kavram

Girişi uzatmadan meramımı açıkça söyleyeyim. Türkiye solu, özellikle dört başlık söz konusu olduğunda, 1960'ların başından 70'lerin sonuna uzanan dönemde öğrenip dağarcığına yerleştirdiklerini yeniden sorgulamak, kimi ezberlerinden vazgeçmek zorundadır. Başlıklar şöyle: "Cephe" kavramı, "ulusal sorun", "sol Kemalizm" ve "demokrasi".

“Cephe” kavramıyla başlayalım:

Türkiye solu “cephe” kavramını, düşmana karşı mücadelede güç yığınağı yapılan, mücadelenin en kritik uğraklarının yaşanacağı bir alan bağlamında değil, daha çok “bileşim” bağlamında (cephede “bizden başka” kimler var?) algılar. Böyle olunca, “verili durumda neler yapmak gerekir?” sorusunun yerini “farklı çıkarların temsil edildiği bir cephede ortak payda olarak en fazla ne yapılabilir?” sorusu alır. Bu düşünce biçimi, Türkiye solunun özel bir kusuru veya eksikliği sayılamaz. Çünkü, dünya sosyalist hareketinin tarihinde “cephe” kavramı ve pratiği, 1930’lardan başlayarak hep böyle şekillenmiştir: Baş düşmanı yalıtmak için, “asgari müştereklerde” buluşmak ve böylece mümkün olan en geniş bağlaşıklı oluşturmak...

Bu cephe mantığı, bir zamanlar “tren-istasyon” benzetmesinde ifadesini bulurdu. Tren, bütün vagonları dolu yola çıkardı. Sonra, farklı kesimlerden yolcular, kendi varış yerleri olan istasyonlarda trenden inerlerdi ve yola böyle devam edilirdi. Üstelik bu benzetme, son istasyonu sosyalizm olan bir yolculuğu anlatmak için kullanılırdı. Bu mantıkla gidildiğinde, trenin son istasyon olan sosyalizme yalnızca makinistleriyle ulaşması olasılığı üzerinde pek durulmazdı.¹

Türkiye solu, örneğin bugün gündemde olan “yurtsever cephe” bağlamında, böyle bir “cephe” ezberinden vazgeçmelidir. İki anlamda da. Bir kere, öngörülen cephede bileşimin “türdeşlik” taşımayacağı elbette kabul edilmektedir; bununla birlikte öne çıkarılan, “farklı çıkarlar nedeniyle asgari müşterek belirleme” değil, mücadelenin yoğunlaştırılacağı, güçlerin seferber edileceği alandır. İkincisi, gündemde olan, belirli merhalelerde “evli evine köylü köyüne” anonsu yapan bir yaklaşım da değildir; süreç içinde bütün katılımcılara tek bir “ev ve köy” işaret eden, bu anlamda “ileriye taşıyıcı” bir yaklaşımdır.

Gelelim “ulusal sorun’a: Burada, “ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı” ile ilgili genel değerlendirmelere girmeden, salt bizdeki Kürt sorununa ilişkin birkaç saptama yapmak istiyorum.

Türkiye’de sosyalizmin, Kürt emekçilerle ortak bir yürüyüş ve mücadele olmadan ancak bir düş olarak kalabileceği doğrudur. Dahası, Kürt emekçilerin katılımı olmaksızın Türkiye’de sosyalist hareketin ileriye doğru belirli eşikleri aşmasının çok güç olacağı da doğrudur. Ancak, bu iki doğrudan “Türkiye’de

1 Daha önce kullanmış olmama karşın, yukarıdaki “cephe” anlayışının absürtlüğüyle ilgili bir göndermeyi yeri gelmişken yeniden yapmak istiyorum. Latin Amerika’da bir ortam düşünün, devrimciler, cephelerini daha da genişletmek için neler yapılması gerektiğini tartışıyorlar. Şunlar söyleniyor: Liberal toprak sahiplerinin desteğini kazanmak için tapu kadastro kayıtlarını kurcalamaktan vazgeçelim. Sonra, Katolik kitlelerin desteğini de kazanmak gerekiyor; öyleyse, din adamlarının nüfuzunu fazla dert etmeyelim. Bir de, ailenin bütünlüğüne ve aileye verilen değere sahip çıkmak şart; öyleyse, evlilik dışı doğan çocuklara eşit haklar verilmesi talebimizi askıya alalım. Ardından, bütün bunların “taktik gereği” olduğu, kitle tabanının ancak böyle genişletilebileceği ekleniyor. Biri dayanamayıp atılıyor: “Dediğiniz gibi, savaşın halka dayanan tabanını bu değişikliklerle genişleteceksek, muhafazakâr rejim geniş bir halk temeline dayanıyor demektir. Sözün kısası, demek oluyor ki, biz yirmi yıla yakın süredir halkın duygularına karşı savaşmışız.” (Gabriel Garcia Marquez, *Yüzyıllık Yalnızlık*, çev. Seçkin Cılızoğlu, Sander Yayınları, 1981, s. 178.)

Kürt sorunu çözülmeden hiçbir sorun çözülmez” sonucunu çıkarmak yanlıştır. Daha ötesi de söylenebilir: “Türkiye’de Kürt sorunu çözülmeden hiçbir sorun çözülmez” deyip bunda ısrar edenlerin çok büyük bir çoğunluğunun dünyaları “demokratikleşme” ile sınırlıdır. Başka bir deyişle, Kürt sorununu çözen bir Türkiye’de “demokratikleşme” sürecinin kısıtlarından kurtulacağına inanılmaktadır.

Bu inanış, burada ele alınamayacak sayıda ve yoğunlukta zaafı maluldür. Öyle ya, Kürt sorunu dendiğinde “çözüm”den ne anlaşılmaktadır? Ne olursa olsun her tür “çözümün” Türkiye’nin önünü açacağı nasıl varsayılmaktadır? Kürt sorununun “çözümü”, Türkiye’nin emperyalist odaklarla bütünleşmesinden dinci gericiğe, emekçi sınıfların ideolojik koşullanmışlığından milliyetçi-şoven eğilimlere kadar bir dizi sorundan kurtulmamızı nasıl sağlayacaktır? Bunlar, akla yatkın yanıtlar verilmesi mümkün olmayan sorulardır. O halde, “Türkiye’de Kürt sorunu çözülmeden başka hiçbir sorun çözülmez” diyenlerin asıl meramları konusunda bir kestirimde bulunmak haksızlık sayılmamalıdır: Böyleleri, siyasal arenada yer alan her kesimin, ağırlıklı olarak da değil, yalnızca Kürt sorunuyla ilgilenmelerini istemektedir.

İsteyen kuşkusuz böyle yapabilir. Ancak, daha sağlıklı bir yol tutturma kaygısı olanların dikkate almaları gereken kritik kimi durumlar da söz konusudur. Bunlardan başlıcasına, elden geldiğince açık biçimde değinmek istiyorum. Bugün için, Kürt demokratlarından-solcularından ve **bölgedeki** Kürt emekçilerinden oluşan ciddi denebilecek bir niceliği ödünsüz anti-emperyalist (hem ABD’ye hem de AB’ye karşılık anlamında) bir konuma çekmek mümkün görünmemektedir. “Yanlarında durup/içlerine girip oraya doğru itekleyelim” tezi, yaklaşık 15 yıllık bir süreçte hiçbir karşılık bulmamıştır. Meselenin özü ise hayli basittir: Sen ciddi bir güç oluşturmamışsan, istediğin kadar belagat sahibi ol, istediğin kadar doğrulara işaret et, söylediklerin, ABD’nin ve AB’nin vaatleri ile Barzani/Talabani perspektifleri karşısında etkisiz kalacaktır.

O halde toparlayalım: Evet Türkiye’de Kürtsüz bir sosyalizm tasavvur etmek mümkün değildir; Türkiye’de gene Kürtsüz, ama belirli eşikleri aşmış bir sosyalist hareket tasavvur etmek de çok güçtür; ancak, giderek güçlenen, dahası ülke ölçeğinde **hareket** yaratmasını beceren ödünsüz anti-emperyalist bir konumun, liderlikler pek olmasa bile Kürt emekçiler gözünde giderek alternatif bir çekim merkezi haline gelmesi pekâlâ mümkündür ve yapılması gereken de budur.

“Geriden ileriye”

Buraya kadar “ezber bozulmasını” gerektiren başlıklardan “cephe” ve “ulusal sorun” üzerinde durduk. Geriye “Kemalizm” ve “demokrasi” başlıkları kalıyor. Hemen devam etmek yerine, bu iki başlıkla, ayrıca bir kez daha “cephe” başlığıyla ilgili açıklamaların yerli yerine oturması için, daha genel birkaç sap-tama yapılması gerekiyor.

Bugün ortada bir “dünya sosyalist sistemi” olmadığını hepimiz biliyoruz. Günümüz kapitalizminin, örneğin 1945-1980 dönemi kapitalizmine göre hayli farklı denebilecek yapılanmalara yöneldiğini de az çok biliyoruz. Bunları bilmek elbette iyidir; ancak, bu iki temel olgunun ne tür siyasal sonuçlara ve olasılıklara işaret ettiği üzerinde kafa yorulursa, çok daha iyi olacaktır.

Bugünkü durumun içerdiği paradoksu anlatmak için, dünya komünist hareketinin özellikle 70’li yıllarda gündemine yerleşen ve “anti-tekel” mücadeleye odaklanan “cephe” stratejisini anımsayabiliriz. Dahası, şöyle can alıcı bir saptama da yapabiliriz: *Bu dönemin stratejisi, ayaklarını ileri bir zemine basan, ancak hedeflerini daha sınırlı tutan bir stratejiydi.* Bundan kastettiğim şudur: Dönemin sosyalist-komünist partileri, gerek işçi sınıfının kazanılmış hakları, gerek eldeki geniş kamusallaştırılmış alan, gerekse ulus-devlet ölçeğinde ayarlanabilecek/yönlendirilebilecek ekonomik ve sosyal politika araçları sayesinde ileri bir zemine ayak basmaktaydılar. Buna karşılık, benimsenen hedef, örneğin “tekellerin kuşatılması/etkisizleştirilmesi” türü görece sınırlı bir perspektife oturmaktaydı.

Günümüzde ise, herhangi bir sol silkiniş/yükseliş yitirmiş olduğu mevziler/kazanımlar yüzünden daha geri bir zemine ayak basacak, ancak süreç içinde hedeflerini daha ileri bir perspektiften belirlemek/yenilemek durumunda kalacaktır.

Anlatmaya çalıştığım durum, bugün kendini en sıcak biçimde Latin Amerika solunda hissettirmektedir. Latin Amerika solu, yitirdiği merkez bankalarıyla elden kayıp giden ülke ölçekli ekonomik-sosyal politika araçlarıyla, artan işsizleriyle, uluslararası tekellere peşkeş çekilen tarımıyla ve madenleriyle pek çok şeye “yeniden” başlamak zorunda kalacaktır. Can alıcı bir başka soru ise şudur: Bu “geriden başlama” zorunluluğu, aynı zamanda “saflara çekilebilecek” müttefikler açısından yeni zenginliklere ve olanaklara da işaret etmiyor mu?

İşte bu sorunun ikirciksiz ve net bir yanıtı yoktur. Latin Amerika’nın, dün belki de “ulusal” denebilecek burjuva kesimleri, bugün doğrudan veya dolaylı yollardan uluslararası tekeller ve empyralist odaklarla bütünleşmiş durumdadır. Üstelik, ucuz emek sömürüsü, böyle bağlantıları olmayan sermaye kesimlerine bile çok tatlı gelmektedir. Özetle, bir bütün olarak alındığında, Latin Amerika solu bir yol ayrımındadır: Yitirilen mevzilerin ardından çıkılan yolda giderek radikalleşmek veya işe “küreselleşme reformizminin” belirli versiyonlarıyla başlayıp sonra süreç içinde bunun bile gerisine mahkûm olmak...

Latin Amerika örneğini vermemin nedeni aradaki önemli birçok farka karşın temel sorunun Türkiye için de geçerlilik taşımasıdır. Dahası, bu temel sorunun örneğin “Kemalizm”, “ulusalcılık”, “ulusal sol” vb. siyasal konumlanışlar açısından doğrudan önem ve belirleyicilik taşımaktadır.

Türkiye son 25 yıllık dönemde, solun üzerine basabileceği birçok zemini yitirmiştir. Bunu solda hemen herkes biliyor, teslim ediyor. Şimdi, can alıcı soruyu Türkiye için de soralım: İşe yitirilmiş mevzilerden başlama zorunluluğu, solda herhangi bir “cephenin” potansiyel katılımcıları açısından zenginlik ve çeşitlilik de getiriyor mu? Aynı soru şöyle de sorulabilir: Günümüz Türkiye’sinde, 1920’lerden 70’lerin sonuna kadar uzanan dönemde en azından belirli bir inandırıcılığı olan, komşu sosyalist sistemin varlığıyla bu inandırıcılığı artan, 1930’larda aydınların, 60’larda Avcıoğlu çizgisinin ve klasik MDD’nin kimi unsurlarının gündemine giren “üçüncü yolcu, bağımsızlıkçı ve ulusalcı” çizginin yeniden ihya edilmesi mümkün müdür? Böyle bir çizginin farklı sınıfsal aidiyetleri olan geniş kesimlerle güçlendirilmesi söz konusu olabilir mi?

Bana göre bu sorunun tek ve net bir yanıtı var: Türkiye, bir, 1980’lerde başlayıp ileri düzeylere varan uluslararası entegrasyon süreçleriyle; iki, bugün işgal ettiği coğrafi konumla ve üç, dünya sosyalist sisteminin yokluğunda böyle bir çizgiye yönelme imkânlarını tümünden tüketmiştir. Dünyada, bugün bile, entegrasyon derecesinin görece sınırlı kalmasıyla ve cümle âlemin üzerine gelmesine gerek bıraktırmayan coğrafi konumuyla görece bağımsız ve “ulusal” politikalar izleyen ülkeler olabilir; ancak, Türkiye bunlardan biri değildir ve olamayacaktır.

Öyleyse geriden başlamak zorunda olan Türkiye solu, aynı zamanda daha ilerisini hedeflemek durumundadır. Daha ilerisini hedeflemek durumunda olan Türkiye solu, “cepheyi” geniş tutma adına, örneğin Kahramanmaraş’ta (bu ili entegrasyon düzeyini vurgulamak için örnek veriyorum) yabancı firmalara düdüklü tencere üreten sanayicilere pazar garantisi ve ihracat primumi vermek, tencereci sermaye rekabet edebilsin diye ucuz emek sömürüsüne göz yummak zorunda değildir. Yurtsever, emekten yana katmanların, bürokratların, meslek kuruluşlarının, akademisyenlerin vb. cephede elbette yerleri olacaktır; ancak, varlıkları ücretli emek sömürüsüne dayanan kesimlerin aynı cepheye “ilgi duymaları”, tanımları gereği olmasa bile bugünkü bağlantıları ve uluslararası ağ içindeki konumları nedeniyle mümkün görünmemektedir.

Yukarıda söylenenleri dikkate alarak bir kez daha toparlayalım: Çıkardıkları gürültüye karşın, bugün Türkiye’de siyasal konum ve perspektif açısından en büyük açmazı ve tutarsızlığı yaşayan kesimi, kendilerini “Kemalist”, “ulusal solcu” gibi etiketlerle tanımlayan *siyasal çizgiler* oluşturmaktadır. Kendileri de bunun farkında olsalar gerek, son dönemde “laik Cumhuriyeti koruma” sloganına başka her şeyi bastıran bir önem ve öncelik tanımaktadırlar. Yarın, laiklik, misakı milli ve “AB ile daha kişilikli ilişki” gibi başlıklarda biraz rahatlatılarsa, gerçek konumlarını ortaya koyacaklardır ve bu da iç çözümme/ayırışma süreçlerini hızlandıracaktır.

Dış dinamik-iç dinamik: Kısa bir not

Gelenek’in önceki sayısında günümüz dünyasında tekil ulus-devletlerin iç dinamiklerini aşan ve belirleyici ağırlıkları giderek artan dış dinamikler üzerinde durulmuştu.² Burada özellikle vurgulanan noktalardan biri de, “tek tek toplumların gündeminin dış faktörler tarafından istila edilmesi” idi.

Peki, iç dinamik-dış dinamik ilişkisi, emperyalizmin daha önceki evrelerine göre bugün nasıl bir farklılaşma gösteriyor? Dış dinamiğin başatlaşması, iç dinamiklerin silinip süpürülmesi anlamına mı geliyor? Dış dinamiğin başatlık kazanmasıyla birlikte, artık Türkiye gibi ülkeler geçmişte (60’lar) sıkça kullanılan bir tabirle “içi emperyalizm tarafından doldurulan boş kap” durumuna mı düşüyor?

Dış dinamik-iç dinamik ilişkisinin düne göre farklılaşmasının temel nedeni, *zaman ve mekân* boyutlarındaki sıkışma, başka bir deyişle zamansal ve mekânsal mesafelerin giderek kapanmasıdır. Günümüzde emperyalizm, sermaye birikim sürecinde kendi özel evresini (zaman-tarihsellik) yaşayan özel bir coğrafi birime (mekân) bu zamanın ve mekânın özelliklerini ve kırılganlıklarını da gözeterek, belirli bir *eklemleme* modeli içinde uzanmaktan çok, herhangi bir birikim evresini ve herhangi bir coğrafyayı doğrudan soğurmakta, kendi parçası haline getirmektedir. Bu yüzden, örneğin ABD’nin faiz oranlarını yükseltmesi, Kahramanmaraş’taki tencere imalatçısını *hemen* etkileyebilmektedir.

Bütün bunlar, dış dinamiğin ulus-devlet ölçeğindeki iç dinamikleri ortadan kaldırması, etkisizleştirilmesi veya bu dinamikleri standartlaştırması anlamına mı geliyor?

Bu sorunun yanıtı ikirciksiz bir “hayır” olmalıdır. Esasen, “küreselleşme” adı verilen ve kimilerince baş tacı edilen olgunun en zayıf noktası da buradadır. Az önce değinilen boyutlarıyla “küreselleşme” ne kadar mesafe alırsa, zaman ve mekân ayrımlarını silikleştirerek ne kadar birimi kendine soğurursa, soğurduklarında ortaya çıkan ters dinamikler karşısındaki kırılganlığı da o kadar artacaktır. Ulus-devletlerin manevra alanlarını daraltarak devleşen küresel kapitalizm, ulus-devlet ölçeğindeki çelmelerle tökezlemeye o kadar açık bir devdirdir. İç dinamiğe baskın çıkan dış dinamik, ters yönde gelişen bir iç dinamiğin sarsıcı etkilerini dünden daha ağır biçimde yaşamaya adaydır.³

Son bir söz daha: Günümüz emperyalizminin standartlaştırıcı, yeknesaklaştırıcı ve bu anlamda merkezde toplayıcı dinamiklerine tam ters yönde merkezkaçıcı ve tepkisel dinamiklerin eşlik etmesi kaçınılmazdır ve bu kaçınılmazlık aynı zamanda “iç dinamiğin” kendi rolünü oynayacağı sahnelerin hazırlayıcısıdır.

2 Bkz. “Yurtsever Cephe’nin Önünü Açmak”, *Gelenek*, 87 (Temmuz 2006), s. 5-6.

3 Dikkat edilirse, burada dış-iç dinamik başlığını kapitalizmin küresel ölçekteki “ekonomik” eklemmesi ekseninde değerlendirmeye çalışıyorum. Burada söylenenlerin büyük bölümünü, emperyalizmin siyasal-askeri hegemonyasına yansıtmak da mümkündür. Daha önce bir vesileyle değindiğim gibi, Irak’taki bir tıkanma veya olası bir İran macerasının fiyaskoyla sonuçlanması, ABD emperyalizmini, 1970’lerin başındaki Vietnam yenilgisinden daha ağır biçimde etkileyecektir. Kısacası, zaman-mekân sıkışması, iki tarafı da keskin bir kılıçtır!

Bilinenleri tekrarlamak pahasına...

Günümüzde kapitalizmin uluslararası entegrasyonunun en sorunlu alanlarından biri de, deyim yerindeyse “altyapıya” yerleşen neoliberalizm ile, gene deyim yerindeyse “üstyapıyı” oluşturan siyasal rejimlerin uyumunu sağlamaktır.

Ekonomideki serbestliğin, siyasette serbestliği, “demokrasiyi” vb. getireceği yolundaki hamhalat tezlerin artık pek inandırıcılığı kalmamıştır. Buna karşılık, aynı altyapının, zorunlu olarak yeni bir tür faşizmi dayattığı yolundaki tezler de aşırı determinist, dolayısıyla sakıncalıdır. Bugün görüldüğü kadarıyla dünya kapitalizmi “altyapı-üstyapı uyumu” sorununu çözmemektedir ve bu çözümsüzlük içinde çeşitli seçenekleri denemektedir.

İlk hevesle denenene, ancak bugün çekiciliğini büyük ölçüde yitiren seçeneklerden biri, ulus-devletler ölçeğinde merkezî iktidar/devlet üzerindeki siyaset yoğunluğunu seyreltmeye yönelik ademi merkezileştirme veya “yerelleştirme” girişimleridir. Kuşkusuz, bu seçeneğin büsbütün gündemden düştüğünü söylemek yerinde olmayacaktır. Gene de, örneğin Türkiye gibi ülkelerde bu seçeneğin önemli riskleri, giderek içinden çıkılması güç kaotik durumları davet edeceği söylenebilir.

Diğer seçenek ise en başta “terör”, “fanatizm”, “yerleşik değerleri koruma” türü gerekçelerle, hissedilme derecesi az veya çok olmak üzere, otoriter rejimlerin palazlandırılmasıdır. Bugün görüldüğü kadarıyla, bir yanda ademi merkezileşme, diğer yanda merkezî otoritenin güçlendirilmesi, altyapı/üstyapı uyumu arayan kapitalizmin gelgit alanlarını oluşturacak, bu gelgitler muhtemelen süreç içinde belirginleşen genel bir trende oturacaktır: Ademi merkezileşme ile destekli merkezî otorite güçlenmesi...

Bu olasılık, kanımızca Türkiye’nin yakın ve orta dönemli geleceği açısından şimdiden gündeme girmiştir. Hollywood filmlerine gönderme yapacak olursak, böyle bir rejimde kalkınma, istihdam, işsizlik ve yoksullukla mücadele, asgari ücret tespiti, sosyal güvenlik ve yardımlar vb. “yerelliklerin” işi olurken, temel dış politika meseleleriyle, “stratejik ortaklıklarla”, AB’ye verilecek yeni ödünlerle, “terörist faaliyetlerle” ve benzeri makro gündemlerle de “federaller” uğraşacaktır.

Yanlış anlaşılmasın: Bu bir “çözümdür” veya “çözümü böyle bulacaklardır” demiyorum; bunu deneyeceklerdir diyorum. Bu denemede, çözüm değil tam tamına çözümler vardır. Türkiye’nin böyle bir modeli denemesi mümkün ama aynı modelle kendini sürdürmesi mümkün değildir.

Çözülme ve çürüme

Basit, ama basit olduğu kadar önemli bir gerçeğin altını bir kez daha çizelim: Türkiye’de egemen sınıfların ve siyasal temsilcilerinin ABD bağlantıları ve AB ilişkileri, yerine oturmuş, temelleri sağlam, birtakım “senaryoları” serin-

kanlılıkla değerlendirebilecek bir düzenin *tercihleri* değil, *varlığını sürdürme* çabaları olarak algılanmalıdır.

Meselenin bir yanı budur. Öbür yanında ise şu vardır: Varlığını ABD bağlantılarına ve AB ilişkilerine bağlayan Türkiye kapitalizmi (siyasal ve toplumsal formasyon düzeyinde), bu yönde attığı her adımda kaçınılmaz olarak çözülmeye uğramakta, elinde tuttuğu iplerin ucunu bir bir kaçırmaktadır. Daha açığı şudur: Bugün dünyada, kaderi bu kadar doğrudan ve rahat biçimde dış odaklarca belirlenebilecek ülke sayısı çok azdır.

Bizim taraftan bakıldığında, bu durumu nasıl değerlendirebiliriz? Bu söylenen, önümüzde, yalnızca büyük fırsatların bulunduğu mı işaret ediyor?

Çözülme süreçlerine çürümenin de eşlik etmesi kaçınılmazdır. Gelgelelim, çözülmenin şiddetiyle çürümenin şiddeti arasında her zaman doğru orantı olması gerekmiyor. Tarih, çözüldüğü ölçüde çürümeyen, hatta çözülürken içinden büyük değerler çıkarabilen formasyonlara tanıklık etmiştir. Bizim için en büyük sorun da buradadır; Türkiye çözüldüğünden de hızlı biçimde çürümektedir ve bu çürüme sosyalistlerin ve yurtseverlerin fırsat alanlarını ne yazık ki daraltmaktadır. Türkiye kapitalizmi veya Türkiye'deki düzen, boğulurken elinin değdiği ne varsa kendisiyle birlikte dibe çeken bir varlığa benzemektedir.

Karamsarlık sayılmasın: Yukarıda söylenen, umutsuzluğa değil, güncel ve acil görevlerin önemine yapılan bir vurgudur. Düzenin çözülmesine müdahale etmek, daha fazla çözülmemesi için çalışmak kuşkusuz bizim işimiz olamaz. Ancak, çözülmeye eşlik eden çürümeye müdahale etmek, trendi tersine çevirmek elimizdedir. Düzenin çözülmesi sürerken, çürümenin bir noktada kesilip tersine döndüğü, çürüklerin onarıldığı, kayıtsızlığın, duyarsızlığın, neme lazımcılığın aşılp ülkesine ve yaşama sahip çıkan insanların hızla arttığı bir Türkiye düşünün...

Bu, aynı zamanda, devrime giden kapıların aralandığı bir Türkiye olacaktır.

Gelenek, Sayı: 88, Ağustos 2006

PARTİ ÖNCESİ GELENEK: ALAN TEMİZLİĞİNDEN ÖRGÜTLÜ SİYASETE

Gelenek'in yirminci yılına ilişkin bir değerlendirmenin “seremoni” dışında gerekçeleri olabilir mi?

Türkiye sosyalist hareketinde özellikle yaşadığımız son 20-25 yıl içinde teorik ağırlığa sahip bir derginin (veya kitap dizisinin) ömrünü düzenli biçimde 20 yıl sürdürmesi başlı başına kayda değer bir durum sayılmalıdır. Bunu, *Gelenek*'in daha sonra parti formunda örgütlenmesinden bağımsız, salt “teori ağırlıklı dergi” referansı ile söylüyorum. Türkiye’de son dönemde teorik içerikli pek çok sol periyodik yayın çıkmıştır. Büyük bir bölümü uzun ömürlü olamamıştır. İç ayrışmalar, hitap edecek kesim bulamama, söylenecek söz kalmaması veya temsil iddiasıyla yola çıkılan siyasal hattın bir biçimde likide olması akla gelen nedenler arasındadır.

Öyleyse *Gelenek*'in yirmi yıldır kendini sürdürüyor olması bile başlı başına bir değer taşımaktadır. Ancak, eldeki yirmi yıllık deneyim, bundan çok daha önemli, geriye dönük bir değerlendirmeye önemli kimi çıkarsamalara zemin oluşturabilecek özellikler de içermektedir. Sonuçta bir “yirminci yıl değerlendirmesine” kapı açan ve böyle bir çabayı anlamlı kılan da bu özelliklerdir.

Hangi özellikler? Birincisi kendini öncelikle teorik bir duruşla, teorik ayırım çizgileriyle tanımlayan bir kolektif, belirli bir süreç içinde, kendi adına ve Türkiye ölçeğinde siyaset üretme aşamasına gelmiş ve *Gelenek* bu süreçte önemli bir rol oynamıştır.¹ Diyelim ki, bu da “o kadar” önemli değil. O zaman daha önemlisi var: *Gelenek* teori siyaset ve örgüt üçgeninde mesafelerin duruma göre açılıp kapandığı, zaman zaman gerilimlerin de ortaya çıktığı o sorunlu alanın “teori” köşesini oluşturmaktadır. İlginç ve önemli olan şudur: *Gelenek* kendi kolektifinin siyasetini ve örgütünü her zaman birebir ve doğrudan belirlememiştir. *Gelenek*'in teorik içeriğinin siyaseti ve örgütü kendi çeperine fazlaca çektiği dönemler olduğu gibi, siyasal ve örgütsel dinamiklerin *Gelenek*'in üstüne “yığıldığı” veya derginin teorik içeriğinden görece daha ötelere kaydığı uğraklar da ortaya çıkmıştır. Kendi adıma bu durumu “iplerin elden kaçması” veya tersi “olumsuzlukların göstergesi” değil, teori-siyaset-örgüt üçlüsünün ka-

1 Bilebildiğim kadarıyla, kendini öncelikli olarak teorik ayırım çizgileriyle tanımlayan görece dar bir kolektifin açık alanda partileşebildiği önceki tek örneği 1974 yılında kurulan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) oluşturmaktadır.